

Τὸ πολύτιμο βιβλίον ἦταν φυλαγμένο σ' ἓνα ντουλάπι κλεισμένο μ' ἓνα κινγκλίδωμα. Τὸ παιδί κατάφερε νὰ περάσει τὸ χεράκι του ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κάγκελα καί, τυλίγοντας κυλινδρικά τὸ τετράδιο, ποῦ ἦταν ἄδετο, νὰ ὀ τραβῆξει ἐξω ἀπὸ τὸ ντουλάπι. "Ὅταν ὄλοι ἀποκοιμιόνταν τὸ βράδυ ὁ μικρὸς ἔπαιρνε τὸ τετράδιο αὐτό, κι ὅπως δὲν εἶχε φῶς, τὸ ἀντέγραφε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. "Ὑστερα ἀπὸ ἕξη μῆνες ὁ θησαυρὸς αὐτὸς βρισκόταν στὰ χέρια του. Μὰ ἐκεῖ ποῦ ἐτοιμαζόταν νὰ τὸν χαρεῖ κρυφά, γιὰ κακοτυχία του, ὁ ἀδερφός του κατάλαβε αὐτὴ τὴν κλεψιά καί τοῦ ἔρπαξε μ' ἀπονιά τὸ ἀντίγραφο αὐτὸ ποῦ τὸ χε γράψει μὲ τόσον κόπο. Ἡ ἀπελπισία ἑνὸς φιλόργου ποῦ ἔχασε, στὸ ταξίδι πρὸς τὸ Περοῦ, ἓνα καράβι φορτωμένο ἑκατὸ χιλιάδες τάλληρα, μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει μιὰ ἰδέα γιὰ τὴ θλίψη ποῦ ἔνωσε ὁ μικρὸς Ἰωάννης—Σεβαστιανός. «Μά», προσθέτουν οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιογραφικοῦ του σημειώματος, ὑπαινισσόμενοι τὴν ἀδυναμία τῆς δράσης τοῦ Μπάχ καί τὴν ἐγχείρηση ποῦ ὑπέστη στὰ τέλη τῆς ζωῆς του, «ὁ ζῆλος μὲ τὸν ὁποῖο βάλθηκε ν' ἀντιγράψει αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲ στάθηκε, ἴσως, μιὰ ἀπ' τὶς κύριες αἰτίες τοῦ θανάτου του ; »

Τὸ 1700, ὁ Μπάχ ἄφησε τὸ "Ὀρντροφ, δὲν ξέρομε ἀκριβῶς γιὰ ποιά αἰτία, καί πῆγε, μαζὶ μ' ἓναν ἀπὸ τοὺς συμμαθητὲς του, ποῦ τὸν ἔλεγε "Ερντμαν, στὸ Λούνεμπουργκ. Οἱ δυὸ νεαροὶ ἀκολούθησαν μαθήματα στὸ ἐκεῖ γυμνάσιο τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ὅπου, καθὼς φαίνεται, οἱ ὥραιες τους φωνές καί τὸ μουσικὸ τους ταλέντο τοὺς διευκόλυναν τὴν εἴσοδο. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὴ δεκαπενταμελῆ χορωδία αὐτῆς τῆς σχολῆς τὴ διηύθυνε κάποιος Αὐγουστος Μπράουν. Ἐκεῖ ἔκαναν καλῆς ποιότητος μουσική· ὁ κατάλογος τῆς βιβλιοθήκης τῆς σχολῆς μᾶς ἐπιτρέπει ἀκόμη νὰ διαπιστώσουμε πὼς περιεῖχε πολλὰ ἔργα πραγματικῆς ἀξίας.

Ἄνάμεσα λοιπὸν στοὺς μουσικοὺς τοῦ Λούνεμπουργκ ὑπῆρχε κι ἓνας, ποῦ σίγουρα ἄσκησε μεγάλη ἐπίδραση πάνω στὸ νεαρὸ Μπάχ· ὁ Γκέοργκ Μπέμ, ποῦ ἦταν ὀργανίστας ἀπὸ τὸ 1690 στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη. Ὁ Μπέμ ἦταν τότε σ' ὄλη τὴν ὀκμὴ τῆς ἡλικίας του κι εἶχε πολὺ μεγάλη φήμη, ποῦ τοῦ ἀξίζει ὄλλως τε, σὰν ὀργανίστας. Ἐπιρεασμένος ἀπὸ τὸ ἀνθηρὸ ὄφος τοῦ Σβέλιγκ, ὁ Μπέμ ἀντιπροσωπεύει τὴ λαμπρὴ τέχνη τῶν ὀργανιστῶν τοῦ Βορρά. Δὲν μποροῦμε νὰ ξέρομε ἂν ὁ δάσκαλος αὐτὸς δέχτηκε τὸν Μπάχ σὰ μαθητὴ· μὰ ἡ τεχντροπία του βρίσκεται σὲ πολλὲς συνθέσεις γιὰ ὀργανο, ποῦ γράφτηκαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννη—Σεβαστιανὸ ὅταν ἦταν νέος.

Ὁ Μπάχ εἶχε τότε τὴν εὐκαιρία νὰ πλατύνει τὸ μουσικὸ του ὀρίζοντα κι ἀλιώτικα. Ὁ δούκας Γεώργιος—Γουλιέλμος τοῦ Μπρούνοβικ—Λούνεμπουργκ εἶχε παντρευτεῖ τὸ 1675 τὴν Ἐλεονώρα Ντεμιέντ' Ὀλμπρέζ, ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὸ Πουατού. Ἐτσι λοιπὸν πολλοὶ Γάλλοι εἶχαν μπεῖ στὴν ὕπηρεσία τοῦ δούκα καί μὲ τοὺς τότε διωγμοὺς τῶν

διαμαρτυρομένων αρκετοί πρόσφυγες βρήκαν καταφύγιο στο δουκάτο του. 'Αρκετοί απ' αυτούς τους Γάλλους ήταν μουσικοί κι έγιναν μέλη της ορχήστρας της αύλης του Τσέλλε. 'Από τη νεκρολογία λοιπόν του Μπάχ μαθαίνουμε πώς ο νεαρός μουσικός πήγαινε συχνά στο Τσέλλε για ν' άκουει αυτή την τόσο φημισμένη ορχήστρα. "Έτσι είχε την ευκαιρία να έξοικειωθεί με τη γαλλική μουσική. 'Απ' την άλλη μεριά, δέν του ήταν καθόλου ξένη κι η 'Ιταλική μουσική· ή βιβλιοθήκη της έκκλησιās του 'Αγίου Μιχαήλ περιείχε έργα του Μοντεβέρντι, του Καρίσιμι, του Γκράντι κι άλλων 'Ιταλών συνθετών.

Σε λίγο είχε καινούργιες δυνατότητες για νά τελειοποιηθεί σ' αυτό τό είδος της μουσικής. Σάν τέλειωσε τίς σπουδές του στο Λούνεμπουργκ, ο Μπάχ είχε δεχτεί μιὰ θέση βιολονίστα στην αύλη του πρίγκηπα 'Ιωάννη —'Ερνέστου της Βαϊμάρης, αδελφού του βασιλεύοντα δούκα. Σ' αυτήν την αύλη έκτιμούσαν ιδιαίτερα την 'Ιταλική μουσική. 'Εκεί ο Μπάχ συνάντησε επίσης έναν καλλιτέχνη αξίας, τό βιολονίστα Γιόχαν-Πάουλ φόν Βέσοχοφ. Μά ή θέση του στη Βαϊμάρη δέν μπορούσε νά είναι παρά προσωρινή. "Έτσι ο Μπάχ δέχτηκε τη θέση του οργανίστα, πού του πρόσφεραν στην καινούρια έκκλησιά του "Αρνσταντ. 'Η ύπηρεσία του στη θέση αυτή δέν του άπασχολούσε πολύν καιρό, τό όργανο της έκκλησιās ήταν καλό κι ο μισθός άρκετός. 'Ο νεαρός συνθέτης είχε πολλές άνέσεις για νά εργάζεται. 'Εκεί του άνέθεσαν νά διευθύνει μιὰ μαθητική χορωδία· είναι πολύ πιθανό νά σύνθεσε γι αυτήν τη χορωδία την καντάτα «Denn du wirst meine Seele nicht in der Hölle lassen» (Γιατί δέ θ' άφίσεις την ψυχή μου στην κόλαση) πού την έξετέλεσε τό Πάσχα του 1704. Τό κύριο ένδιαφέρον του έργου αυτού συγκεντρωνόταν στο όργανο. Οί συγγραφείς της νεκρολογίας του Μπάχ μάς λένε πώς «πήρε για ύποδείγματα τά έργα του Μπρούνς, του Ράϊνκεν, του Μπούξτεχουντε και μερικών καλών Γάλλων οργανιστών». 'Από τό Λούνεμπουργκ ο Μπάχ πήγε πολές φορές στο 'Αμβούργο για ν' άκούσει τό διάσημο όργανίστα Ράϊνκεν. 'Ο πόθος νά τελειοποιηθεί πιό πολύ τόν έκαμε νά ζητήσει άδεια τεσσάρων έβδομάδων, για νά πάει ν' άκούσει τόν επίσης διάσημο οργανίστα Μπούξτεχουντε, στη Λύμπεκ. "Εφυγε τόν 'Οχτώβρη του 1705 κι έπηγε εκεί με τά πόδια· μά δέν ξαναγύρισε στο "Αρνσταντ παρά τό Φλεβάρη. 'Εκεί παρακολούθησε τίς περίφημες «βραδυνές μουσικές», πού γίνονταν επί πέντε συνεχείς βδομάδες, στο διάστημα πού μεσολοβούσε από τίς γιορτές του 'Αγίου Μαρτίνου ως τά Χριστούγεννα.

Σάν γύρισε στο "Αρνσταντ ο Μπάχ κλήθηκε άμέσως μπροστά στο έκκλησιαστικό συμβούλιο για νά δώσει έξηγήσεις για την τόσο μακρόχρονη άπουσία του. Μ' αυτήν την ευκαιρία του κόλλησαν άκόμα τρείς κατηγορίες· ή οργανική του συνοδεία δέν άρεσε· διατείνονταν πώς έκτελούσε άλλόκοτες παρολλαγές κι έμπαζε καινούργιους ήχους πού σύγγι-

ζαν τούς πιστούς. Τόν κατηγορούσαν επίσης πώς δέν ένδιαφερόταν άρκετά για τούς μαθητές του. Πρέπει νά πούμε πώς αυτοί οί μαθητές δέν ήταν καθόλου ευχάριστοι, ούτε πειθαρχούσαν εύκολα. "Εδωσε λοιπόν τό συμβούλιο στό Μπάχ μιá προθεσμία όχτώ ήμερών, για νά δηλώσει άν ήθελε ή όχι νά κάμει τή χορωδία του νά δουλέψει. "Ως τό Νοέμβρη δέν είχε δώσει άπάντηση. Τόν ξανακάλεσαν μπροστά στό συμβούλιο· αύτήν τή φορά τόν κατηγορήσαν άκόμη πώς έπαιζε μουσική στό έκκλησιαστικό όργανο μαζί μέ μιá ξένη κοπέλα. "Η κοπέλα αύτή μπορεί νά ήταν ή ξαδέρφη του Μαρία Βαρβάρα, πού τήν παντρεύτηκε λίγο άργότερα.

"Ο Μπάχ ζήτησε τότε νά φύγει άπό τό "Αρνσταντ. Σίγουρα δέ θά μπόρεσε νά δικαιολογηθεί Ικανοποιητικά μπροστά στό συμβούλιο, και τό ότι δέν είχε ταλέντο νά διοργανώνει και νά διευθύνει, μουσικά συγκροτήματα, πράγμα πού τόν έβλαψε ξανά άργότερα, έκδηλώνεται άπό τήν έποχή εκείνη. Μά άπ' τήν άλλη μεριά, ό νεαρός είχε έπίγνωση του μουσικού του ταλέντου και τής δημιουργικής του δύναμης, κι αυτό τόν έκανε ν' άργει νά βρεί ένα κέντρο δράσης λιγότερο περιορισμένο. Μά νά πού παρουσιάστηκε μιá εύκαιρία. "Ο όργανίστας τής έκκλησίας του 'Αγίου Βλάσιου στό Μυλχάουζεν, Γ. Γκέοργκ "Αλε, διάσημος ποιητής και μουσικός, πέθανε. "Ο Μπάχ δεχτηκε μιá πρόσκληση νά πάει σ' αύτή τήν πόλη για νά τόν ακούσουν. "Αρεσε και διορίστηκε όργανίστας στή θέση πού χήρεψε. Στις 17 του 'Οκτώβρη τής ίδιας χρονιάς, 1707, παντρεύτηκε μέ τήν ξαδέρφη του, Μαρία Βαρβάρα, κόρη του Μιχαήλ Μπάχ, πού ήταν όργανίστας στό Γκέρεν.

"Υστερα άπό λίγον καιρό του άνατέθηκε μιá σημαντική έντολή. Τό συμβούλιο έπρόκειτο ν' άνανεωθεί, στις 4 φεβρουαρίου του 1708, κι ό όργανίστας του 'Αγίου Βλασίου έπιφορτίσθηκε, κατά πώς συνηθίζόταν νά συνθέσει μιá καντάτα για αύτήν τήν έπίσημη τελετή. "Ο Μπάχ έγραψε τήν καντάτα *Gott ist mein König* ("Ο Θεός είναι ό βασιλάς μου), πού σημειώνει μιá αξιόλογη πρόοδο του συνθέτη άπό τόν καιρό πού είχε γράψει τήν άλλη καντάτα του στό "Αρνσταντ. Αύτή ή δεύτερή του καντάτα είναι τό μόνο έργο πού τυπώθηκε ένόσω ζούσε ό συνθέτης της· τό τύπωμά της έγινε μ' έξοδα του συμβουλίου.

Μά ό νεαρός δέν είχε βρεί στό Μυλχάουζεν αυτό πού έλιπιζε. Οί άστοί δίσταζαν νά κάνουν έξοδα για τίς τέχνες. "Απ' τήν άλλη μεριά οί διάφορες κοινότητες ήταν διαιρεμένες άπό φανατικές διαμάχες ανάμεσα σ' όρθόδοξους και διαμαρτυρομένους. "Ο Μπάχ είχε παρουσιάσει στους δημοτικούς άρχοντες ένα σχέδιο έπισκευής του έκκλησιαστικού όργάνου τής έκκλησίας του.

Οί λεπτομερείς εξηγήσεις πού έδινε ό νεαρός όργανίστας, τόσο για τό σύστημα τών φυσερών όσο και για τήν αύξηση του αριθμού τών ρετζίστρων, μαρτυρούσαν όχι μονάχα τό πολύ λεπτό γούστο του μά ά-

κόμη και τις γερές τεχνικές γνώσεις του. Το συμβούλιο έδωσε τη συγκατάθεσή του, μὰ σὲ λίγο παρουσιάστηκαν πολλές δυσκολίες. Ὁ Μπάχ κατάλαβε πὼς δὲ θὰ πραγματοποιίωσε τοὺς σκοπὸς του. Στὶς 25 Ἰουνίου ζήτησε ν' ἀπαλλαγεί ἀπὸ τὰ καθήκοντά του.

Μὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ εἶχε βρεῖ μιὰ ἄλλη θέση. Ὁ δούκας Γουλιέλμος—Ἐρνέστος τῆς Σαξονίας—Βαϊμάρης τοῦ προσέφερε μιὰ θέση ὄργανίστα καὶ μουσικοῦ τῆς αὐλῆς. Θερμὸς ζηλωτὴς τῆς μουσικῆς καὶ προσατάτης τῶν τεχνῶν, ὁ δούκας εἶχε κατασκευάσει ἕνα θέατρο ὄπερας καὶ συντηροῦσε περὶ τοὺς εἴκοσι μουσικοὺς, πού τοῦ διοργάνωναν κοντσέρτα. Εἶχε τὴν παράξενη μανία νὰ ντύνει τοὺς μουσικοὺς του οὐγγαρέζικα. Ὁ Μπάχ, πού σίγουρα θὰ ὑποχρεώθηκε νὰ φορέσει κι αὐτὸς αὐτὴν τὴ στολὴ, διορίστηκε στὴν αὐλὴ του κλαβεσινίστας καὶ βιολονίστας. Παράλληλα ἔπαιζε συχνὰ ὄργανο μπροστὰ στὸν πρίγκηπα. Ὁ νεκρολόγος του λέει: «Ἡ εὐχαρίστηση πού ἐνίωθε ὁ κύριός του ἀκούοντάς τον νὰ παίζει, παρακίνησε τὸ Μπάχ νὰ τελειοποιηθεῖ ἀπὸ κάθε ἄποψη στὴν τέχνη τοῦ παιξίματος στὸ ὄργανο. Ἐκεῖ σύνθεσε τὰ περισσότερα ἔργα του γι αὐτό.»

Τὸ ὄργανο τῆς ἐκκλησίας τοῦ παλατιοῦ ἦταν μικρό· μὰ ἡ ἐκκλησιὰ τῆς πόλης εἶχε ἕνα ὄργανο πολὺ πιὸ τέλειο. Ὁ Μπάχ ἔπαιζε συχνὰ σ' αὐτό, ἀφοῦ μάλιστα ὁ ὄργανίστας Γιόχαν Γκότφριντ Βάλτερ ἦταν συγγενὴς του ἀπὸ τὴν μητέρα του.

Ἡ φήμη λοιπὸν τοῦ Μπάχ ὄλο καὶ μεγάλωνε. Τὸ 1713 τοῦ πρόσφεραν τὴ θέση τοῦ ὄργανίστα στὸ Χάλλε, πού χήρεψε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τσάχαου. Μὰ τὴν τελευταία στιγμή ὁ Μπάχ ἀρνήθηκε. Οἱ ἀρχές τοῦ Χάλλε δὲν τοῦ κράτησαν ἔχθρα γιὰ τὴν ἀρνήσή του ἐκείνη. Τρία χρόνια ἀργότερα, τὸν κάλεσαν νὰ δοκιμάσει τὸ νεοφτιαγμένο ὄργανο τῆς πόλης αὐτῆς σὰν εἰδικός. Ὁ Μπάχ ἔμεινε στὸ Χάλλε πέντε μέρες.

Τὸ 1717 γνώρισε μιὰ ἄλλου εἶδους ἐπιτυχία. Ὁ διάσημος Γάλλος κλαβεσινίστας καὶ ὄργανίστας Λουὶ Μαρσάν, πού ἔκανε τουρνὲ στὴ Γερμανία, ἔφτασε στὴ Δρέσδη. Ὁ ἀρχιμουσικός λοιπὸν τῆς αὐλῆς τῆς Δρέσδης Βολουμιέ, ἔγραψε στὸ Μπάχ νὰ ἔρθει ν' ἀντιμετρηθεῖ μὲ τὸ Μαρσάν. Ὁ Μπάχ πῆγε στὴ Δρέσδη, μὰ τὸ πρωτὶ τῆς ἡμέρας πού θὰ γινόταν ἡ μουσικὴ μονομαχία, ὁ Μαρσάν ἔφυγε ἀπὸ τὴν πόλη. Ὁ Μπάχ τότε ἔπαιξε μπροστὰ σ' ἕνα πολυπληθὲς ἀκροατήριο, πού τὸν ἀποθέωσε.

Τὰ δείγματα ἐκτιμῆσεως πού δεχόταν παντοῦ ὅπου τὸν ἀκούγαν, τὸν ἔκαμαν νὰ νιώσει πιὸ ὀδυνηρὰ μιὰ προσβολή πού τοῦ ἔγινε στὴ Βαϊμάρη. Ὁ γέρος ἀρχιμουσικός Ντρέζε πέθανε, κι ὁ Μπάχ, πού λίγα χρόνια πρὶν εἶχε διοριστεῖ κόντσερτμᾶϊστερ, περίμενε πὼς θὰ τοῦ πρότειναν νὰ τὸν διαδεχτεῖ. Μὰ ὁ δούκας πρότεινε τὴ θέση αὐτὴ στὸν Τέλεμαν, κι ὅταν αὐτὸς ἀρνήθηκε διόρισαν τὸ γιὸ τοῦ Ντρέζε, ἕναν ἀσήμαντο μουσικό. Ὁ Μπάχ τότε ζήτησε μὲ γραπτὴ αἴτηση ν' ἀπαλλαγεί ἀπὸ τὰ κα-

θήκοντά του φαίνεται όμως ότι η αίτησή του αυτή έγινε σε κάπως ζωηρό τόνο. Γι αυτό ο δούκας, πού, παρ' όλο πού διατεινόταν πώς προστάτευε τις τέχνες, ήταν ένας ήγεμόνας αυταρχικός, δαιπίστωσε στο γράμμα αυτό του Μπάχ μιὰ πράξη άπειθαρχίας κι άμέσως διέταξε νά τον φυλακίσουν. Έτσι ο φτωχός μουσικός έμεινε στη φυλακή τέσσαρες βδομάδες, ένώ η γυναίκα του και τὰ τέσσερα μικρά παιδιά του περίμεναν με άγωνία τη λύση αυτής τής υπόθεσης. Τέλος, στις 2 του Δεκέμβρη, ο Μπάχ άποφυλακίστηκε και πήρε την παραίτησή του, «με δυσμένεια.»

Στό μεταξύ ο πρίγκηπας Λεοπόλδος του "Ανχαλτ—Κέτεν του είχε κάμει προτάσεις κι ο Μπάχ δέχτηκε τη θέση του άρχιμουσικού στην αούλή του. Τά νέα του καθήκοντα ήταν κάπως διαφορετικά άπ' αυτά πού είχε έξασκήσει ως τότε. Η αούλή του Κέτεν άνηκε στη μεταρρυθμισμένη θρησκεία, γι αυτό δεν ύπήρχε μουσική στην έκκλησία. Ο Μπάχ λοιπόν διηύθυνε κυρίως τη μουσική δωματίου του πρίγκηπα, πού ήταν νέος, κάλως μουσικός κι έκτός πού έπαιζε πολλά όργανα είχε και μιὰ πολύ καλλιεργημένη φωνή μπάσου. Μά, επί πλέον ήξερε νά έκτιμά την άξία του καινούργιου άρχιμουσικού του. Του φερόταν μ' ευγένεια και τον έπαιρνε μαζί του όταν ταξίδευε. Σ' ένα άπ' αυτά τὰ ταξίδια βρήκε τό Μπάχ μιὰ μεγάλη συμφορά. Έίχε συνοδέψει τόν πρίγκηπα στο Κάρλομπαντ σάν γύρισε βρήκε τό σπιτικό του βουτηγμένο στο πένθος. Η γυναίκα του είχε πεθάνει στο διάστημα τής άπουσίας του και την είχαν θάψει. Η Μαρία Βαρβάρα του είχε δώσει έφτά παιδιά, πού άπ' αυτά ζούσαν τέσσερα εκείνη την εποχή, μιὰ κόρη δώδεκα χρονών και τρεις γιοι νεώτεροι.

Ο Μπάχ, σάν πραγματικός όργανίστας, δεν μπορούσε παρά νά νιώθει όλο και πιό πολύ σά μιὰ μεγάλη στέρηση τό ότι δεν είχε στη διάθεσή του κανένα καλό όργανο. Γι αυτό μόλις έμαθε πώς στο Άμβουργο χήρεψε η θέση του οργανίστα στην έκκλησιά του Άγίου Ιακώβου, δε δίστασε νά πάει εκεί. Έπαιζε μπροστά σ' ένα έκλεκτό κοινό, πού άνάμεσα σ' αυτό ξεχώριζε ο διάσημος όργανίστας Ράινκεν, πού τότε ήταν έκато χρονών περίπου. Ο Ράινκεν ένιωσε άμέσως την άξία του νεαρού συναδέλφου του και του έξέφρασε τό θαυμασμό του. Όμως παρά την καλή έντύπωση πού έκαμε ο Μπάχ δεν πήρε αυτήν τη θέση προτίμησαν νά τη δώσουν σ' ένα άπό τούς συναγωνιστές του, πού, υπό τύπον δωρεάς, κατέβαλε τέσσαρες χιλιάδες μάρκα στο ταμείο τής έκκλησίας. Ο πάστορας Νόύμáίστερ, πού είχε ύποστηρίξει θερμά τό Μπάχ, καταδίκασε άπό τόν άμβωνα αυτή την άχαρκτηρήστη πράξη. Στο Χριστουγενιάτικο λόγο του, μιλώντας για τούς άγγέλους πού έψελναν, πρόσθεσε πώς όλη η τέχνη τους δε θά τους χρησίμευε σε τίποτα στο Άμβουργο, γιατί άν ύπόθετε κανείς πώς ένας άγγελος κατέβαινε άπό τόν ούρανό για νά γίνει όργανίστας στόν Άγιο Ιάκωβο, του κάκου δά παίζε με την πιό ούράνια τέχνη του· άν δεν είχε γερό κομπόδεμα δε θά διοριζόταν όργανίστας.

Κατά τη διάρκεια της χρονιάς 1721, ο Μπάχ σκέφτηκε να ξαναφτιάσει την οικογενειακή του ζωή και να δώσει μιὰ καινούρια μητέρα στα παιδιά του. Διάλεξε λοιπόν για γυναίκα του την κόρη ενός τρομπετίστα της αύλης του Βάισενφελς, την "Αννα Μαγδαληνή Βύλκεν. Αυτή η νεαρή κοπέλα ήταν καλή μουσικός, είχε ωραία φωνή σοπράνο, καλά διαπλασμένη κι ήξερε να συνοδεύει στο κλαβεσέν. Κατέχουμε ακόμη δυό συλλογές από μουσικά κομμάτια κανωμένες γι' αυτή με τόν τίτλο: *Clavierbüchlein von Anna Magdalena Bachin*. 'Η πρώτη έχει χρονολογία 1722 και περιέχει μονάχα συνθέσεις του συζύγου της· ή δεύτερη, πιδ όγκώδης έχει χρονολογία 1725 και βρίσκουμε σ' αυτή κομμάτια κι άλλων συνθετών.

Μά τα παιδιά του Μπάχ μεγάλωναν· έδειχναν κλίση για σπουδές και τó Κέτεν δέν πρόσφερε όλα τ' άπαιτούμενα μέσα. 'Εκείνη την εποχή ό κάντορ της έκκλησιάζ του 'Αγίου Θωμά στη Λειψία, Γιόχαν Κούναου, πέθανε. Παλλοι ό υποψήφιοι κινήγησαν αυτήν τη θέση· ό Μπάχ ήταν ένας από τους τελευταίους πού παρουσιάστηκαν. Τό συμβούλιο θά ήθελε να διορίσει τόν Τέλεμαν, έναν από τους πιδ όνομαστούς μουσικούς εκείνης της εποχής, πού ήταν πολύ γνωστός στη Λειψία. Αυτός όμως δέν αποφάσιζε να φύγει από τό 'Αμβούργο. Τελικά ό Μπάχ έγινε δεχτός να διαγωνιστεί· στις 7 Φεβρουαρίου του 1723, διηύθυνε την καντάτα πού είχε συνθέσει γι' αυτήν την περίπτωση. *Jesus nahm zu sich die zwölff* ('Ό 'Ιησους πήρε μαζί του τους δώδεκα). Στις 5 Μαΐου, του ανακοίνωσαν τό διορισμό του και στις 31 του ίδιου μηνός έγκαταστάθηκε επίσημα στην καινούργια του θέση.

'Η θέση του κάντορα στον "Αγιο Θωμά ήταν πολύ κοπιαστική· έτσι νιώθουμε γιατί ό Μπάχ δίστασε πολύ πρίν ύπογράψει τό όριστικό συμβόλαιο του διορισμού του. Είναι αλήθεια πώς οι άποδοχές του ήταν αρκετά σημαντικές για κείνη την εποχή. 'Ό Μπάχ ήταν έγκαταστημένος στα κτίρια της σχολής· ό μισθός του ήταν περίπου 700 τάληρα, μά δέν ήταν σταθερός γιατί στο ποσό αυτό ύπολογιζόταν μαζί και τά τυχερά. 'Επειτα έκπαιρνε κι ένα μερτικό από τά λεφτά πού κέρδιζαν οι μαθητικές χορωδίες της σχολής, τραγουδώντας στους δρόμους· τέλος οι συνθέσεις πού έγραφε για όρισμένες περιστάσεις πληρώνονταν πάντα καλά. "Όσο για τη θέση πού κατείχε ό Μπάχ ανάμεσα στους καθηγητές της σχολής του 'Αγίου Θωμά ήταν σχετικά άνωτερη· ό κάντορ έρχόταν άμέσως μετά τόν κονρέκτορ. Μά ό τίτλος του αυτός ήταν κατώτερος από κείνον πού είχε στην αύλη του Κέτεν, γι' αυτό θά τόν δούμε σέ λίγο να ζητάει τόν τίτλο του συνθέτη της βασιλικής κι έκλεκτορικής αύλης, για να επιβάλλεται περισσότερο στους άστους της Λειψίας. 'Η έλευθερία όμως της δράσης του ήταν περιορισμένη, γιατί έξαρτιόταν από πολλές άρχές. 'Η δουλιά του στη σχολή δέν του άπορροφούσε πολύν καιρό· έδινε έφτά μαθη-

ματα τραγουδιού κάθε βδομάδα: στην αρχή δίδασκε λατινικά, μὰ σὲ λίγο κατάφερε ν' ἀπαλλαγεί ἀπ' αὐτὰ γὰ καθήκοντα φορτώνοντάς τα σ' ἓνα του συνάδελφο, πού τὸν πλήρωσε γιὰ νὰ τ' ἀναλάβει, Τὸ Σάββατο τὸ ἀπόγεμα ἔκανε τὴ δοκιμὴ τῆς καντάτας πού θὰ ἐξετελεῖτο τὴν ἐπομένη στὴν ἐκκλησιά. Τὸ συμβούλιο τοῦ εἶχε ἀναθέσει ἐπίσης, γιὰ λόγους οἰκονομίας, νὰ μαθαίνει τὰ παιδιὰ τῆς σχολῆς νὰ παίζουν ὄργανα.

Μὰ ἡ ἀκολουθία τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἑορτῶν ἦταν μεγάλη κι ἀπαιτοῦσε μιὰ πολὺ κουραστικὴ προετοιμασία. Ὁ **κάντορ** διεύθυνε πάντα τὴν καντάτα, πού πολὺ συχνὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὴν συνθέτει. Κάθε χρόνο ἐκτελοῦσαν 59 καντάτες, γιὰ ὅλες τὶς Κυριακὲς—ἐκτός ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖες τῆς νηστείας πρὸ τῶν Χριστουγέννων καὶ τὶς ἕξι Κυριακὲς τῶν Νηστειῶν—καὶ τὶς γιορτές. Οἱ μεγάλες γιορτές, ὅπως τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, κλπ. γιορτάζονταν ἐπὶ τρεῖς μέρες.

Ὁ χορὸς τῶν μαθητῶν ἦταν διαιρεμένος σὲ τέσσαρες ὁμάδες, πού τραγουδοῦσαν σὲ τέσσαρες ἐκκλησιεῖς: οἱ δυὸ καλύτερες τραγουδοῦσαν στὸν Ἅγιο Θωμὰ καὶ στὸν Ἅγιο Νικόλαο. Ἐπὶ κεφαλῆς κάθε ὁμάδας ἦταν ἓνας ἔφορος. Ἐνα μέρος ὅμως ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἔπρεπε νὰ παίζει καὶ στὴν ὀρχήστρα. Τὸ συμβούλιο εἶχε στὴ διάθεση τοῦ **κάντορα** ὀκτὼ ὄργανοπαῖχτες (**Stadtpfeifer**): ἀρχικὰ οἱ σπουδαστὲς ἔμπαιναν στὴν ὀρχήστρα γιὰ νὰ τὴν ἐνισχύσουν, μὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ Μπάχ δὲ μπορούσε κανεὶς νὰ βασίζεται σ' αὐτούς. Ὁ Μπάχ λοιπὸν δὲ μπορούσε νὰ ἔχει περισσότερους ἀπὸ δώδεκα ἕως δεκάξι τραγουδιστὲς στὴ χορωδία του, τρεῖς ἢ τὸ πολὺ τέσσαρες γιὰ κάθε φωνή. Ἡ ὀρχήστρα κι ἡ χορωδία ἦταν διαιρεμένες σὲ **κοντσερτάντες** καὶ **ριπιενίστες**. Οἱ πρῶτοι τραγουδοῦσαν ἢ ἔπαιζαν τὰ σόλα κι ἐνώνονταν μὲ τοὺς ἄλλους (τοὺς **ριπιενίστες**) γιὰ ὀρισμένα **tutti**. Οἱ ἄριες συνοδεύονταν μονάχα ἀπὸ τοὺς **κοντσερτάντες**.

Νιώθουμε λοιπὸν τι δυσκολίες συναντοῦσε ὁ Μπάχ ὅταν ἦταν ὑποχρεωμένος, σὲ πολὺ λίγο χρονικὸ διάστημα, νὰ μαθαίνει στοὺς μουσικούς του χωριστὰ μιὰ καινούρια καντάτα, νὰ ἔξασκεῖ τὴ χορωδία καὶ τὴν ὀρχήστρα σὲ κοινὲς πρόβες, νὰ ἐντυπώνει τὶς ἄριες στὸ μυαλὸ τῶν ὄχι καὶ τόσο ἱκανῶν σολιστ κι ἀκόμη πολλὲς φορές νὰ διδάσκει ὡς κι αὐτὸν τὸν ὀργανίστα. Ποῦ καὶ ποῦ εἶχε τὴν ἱκανοποίηση νὰ συναντᾶ κανέναν ἔξυπνο μαθητὴ, καλλιφώνο καὶ μὲ κάποιο μουσικὸ ταλέντο. Μὰ πλάι σ' αὐτοὺς πόσοι νεαροὶ ὑπῆρχαν μὲ μετριότατη μουσικὴ διάθεση, μ' ἐλάχιστη ἐπιμέλεια καὶ μὲ χυδαία συμπεριφορά. Οἱ φωνῆς τῶν μαθητῶν ἕξ ἄλλου, δὲν ἦταν πολὺ κατάλληλες: ἡ συνήθεια νὰ τοὺς βάζουν νὰ τραγουδᾶνε στὸ δρόμο, ἀπὸ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ ὡς τὴν πρωτοχρονιά, ἦταν ὀλέθρια γιὰ τ' ἀδύνατα φωνητικὰ τοὺς ὄργανα. Ἦδη ὁ Κούναου, ὁ προκάτοχος τοῦ Μπάχ, παραπονιόταν γι αὐτὸ.

Ὁ Μπάχ εἶχε σὲ λίγο κι ἄλλους λόγους νὰ παραπονιέται καὶ νὰ

διαμαρτύρεται. Ἐπειδὴ ἡ μουσικὴ τῆς ἐκκλησιᾶς ἔπρεπε νὰ ἐκτελεῖται ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, ἦταν πολὺ φυσικὸ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ προσλάβουν καινούρια μέλη, νὰ λαβαίνουν ὑπ' ὄψη κατὰ πρῶτο λόγο τὶς μουσικὰς τοὺς ἱκανότητες. Πολλὰς φορές ὁμοίως συνέβαινε νὰ διώχνει τὸ συμβούλιο ὑποψηφίους πού ὁ Μπάχ τοὺς ἔκρινε κατάλληλους, ἐνῶ ἄλλους πού τοὺς ἔκρινε ἀκατάλληλους, τοὺς προσλάβαιναν στὸν Ἅγιον Θωμᾶ.

Τὸ 1730, ὁ Μπάχ ἀναγκάζεται νὰ διαπιστώσει, πῶς στοὺς 54 μαθητὲς οἱ 17 εἶναι καλὰ προπαρασκευασμένοι κι ἱκανοὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν, 20 σημειώνουν μιὰ πρόοδο, μὰ γιὰ τὴν ὥρα δὲν μποροῦν νὰ ἐκτελοῦν δύσκολες συνθέσεις καὶ τέλος οἱ ὑπόλοιποι 17 εἶναι ἐντελῶς ἀνεπίδεκτοι μαθήσεως. Καταλαβαίνουμε λοιπὸν γιὰ τὸ Μπάχ πολλὰς φορές ἔνωθε τέλεια ἀποθάρρυνση καὶ γιὰ τὴν ἔδειχνε πολὺ λίγο ἐνθουσιασμὸ σὰν ἐπρόκειτο νὰ δουλέψει μὲ τέτοιου εἴδους μαθητὲς.

Κι ἄλλα γεγονότα συνετέλεσαν ἐπίσης στὸ νὰ γίνῃ ἡ θέσις τοῦ ἀνυπόφορη. Τὸ συμβούλιο εἶχε καταργῆσει ὀρισμένα ἐπιδόματα, πού ἐπέτρεπαν στὸν κἀντορα ν' ἀποζημιώνει τοὺς σπουδαστὲς πού τοῦ πρόσφεραν τὴν συνδρομὴν τοὺς ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνεβάσει ἔργα κάπως πρὸ σημαντικὰ. Αὐτὴ ἡ κατάργησις συντέλεσε στὸ νὰ χειροτερέψῃ ἡ ποιότητα τῶν μουσικῶν ἐκτελέσεων, καί, σὰ νὰ μὴν ἔφτανε αὐτό, τὸ συμβούλιο κατηγόρησε τὸ Μπάχ σὰν ὑπεύθυνον αὐτῆς τῆς κατάστασις.

Στὴ συνεδρίαση, πού γινε στὶς 2 Αὐγούστου τοῦ 1730, συσφύρασαν ἕνα σωρὸ κατηγορίας ἐναντίαν τοῦ: τὸν κατηγόρησαν πῶς ἀπουσίασε χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἄδεια, πῶς ἔστειλε ἕνα μαθητὴν εἰς ἐξοχὴ χωρὶς τὴν ἄδεια τῶν συμβούλων, πῶς δὲν ἦταν ταχτικὸς στὰ μαθήματά του, πῶς δὲν ἔλαβε καθόλου ὑπ' ὄψη του τὶς παρατηρήσεις πού τοῦ ἔκαμαν πρὸ καιροῦ καὶ γενικὰ πῶς δὲν ἔκανε τίποτα. Αὐτὴ ἡ τελευταία κατηγορία ἦταν ἀπόλυτα χυδαία, ὅταν σκεφτοῦμε πῶς τὴν προηγούμενη χρονίᾳ ὁ Μπάχ εἶχε τελειώσει κι ἐκτέλεσει τὸ **Κατὰ Ματθαίου Πάθος**. Στὸ τέλος ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου πρότεινε νὰ περιορίσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μπάχ στὶς κατώτερες τάξεις· αὐτὴ ἡ εἰσήγησις δὲν ἔγινε βέβαια δεκτὴ, ἀποφάσισαν ὁμοίως νὰ τοῦ μειώσουν τὶς ἀποδοχὰς τοῦ καὶ νὰ τοῦ ἀποδόσουν μομφήν.

Καταλαβαίνουμε πόσο προσβλήθηκε ὁ Μπάχ ἀπ' αὐτὴ τὴ συμπεριφορὰ τῶν συμβούλων. Ἡ ἀπάντησις πού ἔστειλε, μὲ τὴ σειρά του κι αὐτός, στὸ συμβούλιο εἶναι ἕνα πραγματικὸν κατηγορητήριον. Τώρα σκέφτεται στὰ σοβαρὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ Λειψία. Ἐχομε ἕνα γράμμα τοῦ στὸν παλιὸ του φίλον Ἐρντμαν, κρατικὸν ὑπάλληλον τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας στὸ Ντάντσιγ, πού σ' αὐτὸ τοῦ γυρεύει νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ βρεῖ μιὰ ἄλλη θέσις. Τοῦ ἐξηγεῖ πῶς ἡ θέσις τοῦ στὴ Λειψία εἶναι λιγότερον ἐπιωφελεῖς ἀπ' ὅσον τοῦ εἶχαν πεῖ· ἡ ζωὴ εἶναι πολὺ ἀκριβὴ καὶ τὰ τυχερὰ δὲν ἀποτελοῦν ἕνα ποσὸ σταθερὸ. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ παράπονα τοῦ ὑπάρχουν καὶ μερικὰ πού μᾶς κάνουν νὰ χαμογελάμε, ὅπως π.χ. ὅταν κλαίγεται πῶς, τὸ 1729, ἔχασε κοντὰ ἑκατὸ τάλληρα, ἐξ αἰτίας τῆς ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θανάτων (κι ἐπομένως τῶν κηδειῶν), «ἐπειδὴ ὁ ἄερας ἦταν ἐκείνη τὴ χρονίᾳ ἐξαιρετικὰ ὑγιεινός.»